

מחיר הכפייה הדתית: השוחט שוחט, הבוזק בודק, מפקח הכשרות מפקח, בחור הישיבה לומד-ואתה משלם את המחיר

כמה זה עולה לרד?

מה היית עושה, אילו דפק זר בולת ביתך וביקש ממך, בכל האדיבות, תרומה חודשית קבועה של אגורה אחת בלבד? האיש היה אומר לך, כי התרומה נועדה לממן את הצרכים הבאים: לכלכלת בחורי-ישיבה בבני-ברק, החזקת שוחט בפתח-תקפה, תיקון מיקחה ברמת-גן, העסקת משגיחי-כשרות במטבח מלון זן. מן הכתם, היית שולח אותו לכל הרוחות.

יתכן כי אינך אנונימי. קרוב לחדאי כי אין לך כל התנגדות לכך, שאנשים מאמינים באמת יוכלו לקיים את כל השירותים הדרושים להם: שבחור הישיבה יוסיף לשקוד על תורתו בבני-ברק, שהשוחט בפתח-תקפה ישחט למהדרין, שהנשים החסודות של רמת-גן יטבלו במיקחה נקייה ומוסקת כהלכה, שבמלון זן יהיו אפילו שני משגיחים — אחד במטבח החלבי, אחד במטבח הבשרי.

אולם סייג אחד, בחדאי, יש לך: שזה לא יהיה על חשבונך. כשם שאיש אינו משתתף במימון התחביבים שלך — או אפילו צרכים חיוניים כמו רפיוי אשתך וחינוך ילדיך — אינך רואה כל הצדקה שאתה תממן, מכספך, את צרכיהם של אנשים דתיים.

על כן, בודאי תסגור את הדלת ותשכח את הדרישה החצופה של אותו מתרים זר. תחזור לכיסאך, תצית לך סיגריה — ועם כל שאיפת עשן תעבירי אוטומטית כמעט אגורה שלמה לכיסוי אותם הצרכים עצמם, שרגע לפני כן התקוממת נגד רעיון החזקתם על חשבונך.

מדוע למתוח אותך עוד? הרי משרד האוצר שוקד לאחרונה להסביר לאזרח היכן הולכים מסיו — בין השאר, כל אותם היטלים, מסים ובלו שאתה משלם על כל סיגריה. במשך שנת המסים האחרונה בלבד הוציאה המדינה, באמצעות משרד התרות, עבור השירותים

„שלושה הם הנימוקים העיקריים לכך, כי חובת סיפוק צרכי הדת הציבוריים מתקציב המדינה הוכרה עליידי כל הממשלות — למעשה גם עליידי כל הסייעות בכנסת — ואלה הם: • „מדינת ישראל היא מדינת סעד. מצד אחד רוב ההכנסה הלאומית מרוכזת ביד המדינה, עליידי המסים הגבוהים. ומצד שני, המדינה מספקת מתקציבה היא רוב הצרכים הציבוריים בשטח הסעד והבריאות, החינוך והתרבות. תהיה איפוא בכך משום הפליה לרעה, אם צרכי הדת הציבוריים יושארו לדאגת הציבור ולא יכוסו מתקציב המדינה.

• „מדינת ישראל היא ארץ עליה. העליה היא ברובה המכריע עליית דלת-העם. העליה באה בעיקר מארצות בהן תפוצות ישראל חיים כעוני ובדחוקות, או מארצות מהן אין לעולים יכולת להוציא כל רכוש. המוסדות המיישבים דואגים לקליטת העליה החדשה, מספקים להם כל צרכיהם עד לסידורם. צרכי הדת — רב, בית-כנסת, מיקחה טהרה, הסדר ענייני הכשרות והשחיטה — הם לרוב המכריע של העולים החדשים צרכים חיוניים. אין, איפוא, להתעלם מהם. • „מדינת ישראל נבנית בחלק רב מכספיהם הבאים מתרומות הנאספות בתפוצות הגולה, עליידי המגבית המאוחדת למען ארץ-ישראל. תמיכת הגולה לבניין הארץ ניוונה, בחלק רב, מהרגשות הדתיים והקשר ההיסטוריו-דתי, שבין יהודי הגולה וארץ הקודש. הימנעות הממשלה מסיפוק צרכי הדת הציבוריים מתקציב המדינה עשויה להיות למגבית ולהביא לידי ריבויין של מגביות נפרדות, לשם החזקתם של השירותים הדתיים.

לצורך זה אף הוחק חוק מיוחד, חוק תקציבי השירותים הדתיים תש"ט (1949).

איש מיינה ההסברה, המתאמצים להאדיר את פעליו של השלטון ולפאר את הישגיו, אוהבים לפרט תמיד את ההתפתחויות שחלו בענפים שונים מאז קום המדינה. אולם הם לא טרחו לספר לאזרחי המדינה על הגידול המפליא של הענף ששמו המועצה הדתית. ענף זה, שהוא אנכ אחד הענפים המפרנסים ביותר במדינה, וזה לגידול של 1425 אחוזים. שכן בקום המדינה היו בארץ 13 מועצות דתיות, ועתה מגיע מספרן ל-185.

מועצות דתיות אלה, שהן לכאורה מוסדות רוחניים-דתיים, אינן מתקיימות לא מן הרוח ולא מן האחיר. הן מוקפות בתגורות של תקציבים שמונים, המגיעים משלושה מקורות לא-אכזבים:

• תשלום הציבור עבור שירותים, כגון רישום נישואין, שחיטה, שימוש בבתי רחצאות, תעודות שונות, פיקוח על כשרות. שירותים אלה הכניסו בשנת הכספים האחרונה 1,862,822 ל"י.

• השתתפות הממשלה בהוצאות המועצות הדתיות, שבשנה האחרונה הסתכמה בסך 1,884,362 ל"י.

• השתתפות הרשויות המקומיות, שהסתכמו בשנה האחרונה בסך 3,684,869 ל"י. כלומר, שתקציב המועצות הדתיות היה גדול בכמיליון לירות מתקציב משרד הדתות כולו. ואם בשנת התקציב 1949/50 היה תקציב 122 המועצות הדתיות בסך הכל קרוב ל-400 אלף ל"י, הגיע תקציבן של 185 המועצות הדתיות בשנה האחרונה לקרוב ל-7.5 מיליון לירות. ותקציב זה, כמו תקציב משרד הדתות, יוצא מכספך.

שר-הדתות ורהפטיג (משאמל) נכנס לעשרדו: 6.5 מיליון ל"י

המוזכרים לעיל, לא פחות מ-6,430,000 ל"י. אבל זהו רק החלק הגלוי של מחיר הדת. הסכום האמיתי גדול פי שלוש, ובו יש לך חלק נכבד. אתה, שסירבת מתוך עקרון לתרום אגורה אחת לחודש, מרצונך החופשי — הותרמת שלא בידעיתך, בסך של כ-100 ל"י לשנה. מעתה, שתרומתך להחזקת הדת במדינה היא עובדה שאין לערער עליה, מוטב לפחות שתדע איזה שימוש נעשה בכספך.

„המדינה חייבת לשלם!“

אזה שמכריהם גם את האזרח החילוני בישראל לשאת בעול השירותים הדתיים אינם עושים זאת במחתרת, או תחת הסוואה כלשהי. מכיוון שמן היום הראשון של הקמת ממשלה בישראל, היו המפלגות הדתיות שותף חיוני לשלטון של מפא"י, הוכרה וכותן לקבל את המיליונים הדרושים לשירותיהן. מאוחר יותר, אף הוסבר האידיאולוגיה לקבלת המיליונים.

את האידיאולוגיה הזאת סיכם שר הדתות, ד"ר זרח ווררפטיג, במאמר שהופיע בספר ישראל הדתית. „מדינת ישראל“, כתב השר, „מכירה בחובתה לספק את צרכי הדת הציבוריים של תושביה. כל הממשלות של מדינת ישראל קיבלו עליהן חובה זו. הממשלה הקבועה הראשונה הכריזה על עקרון זה בקה"י-היסוד לתוכנית הממשלה, שאושרו בכנסת הראשונה: המדינה תספק את צרכי הדת הציבוריים של תושביה.“

„הממשלה השניה אישרה את קו-היסוד של הממשלה שקדמה לה. הממשלה השלישית חיזקה את התחייבותה הנ"ל, בכריזה בקה"י-היסוד לתוכנית הממשלה, כי: „המדינה תספק באמונה צרכי הדת הציבוריים של תושביה. הממשלה הרביעית חזרה על ההתחייבות הנזכרת. אם כי ניסוח ההתחייבות בקה"י-היסוד, שנחקלו עליידי הממשלה שעה שהיתה מורכבת רק ממפא"י והציגו-הכלליים (סיעות הפועל המזרחי והמזרחי הצטרפו לקואליציה רק לאחר מכן) הוא קצת יותר חידור. הושמטה ההגדרה באמונה, והוכרו על, סיפוק צרכי הדת הציבוריים של התושבים עליידי המדינה.“

„גם הסיעות האופוזיציוניות שבכנסת לא הטילו ספק בחובת המדינה לספק את צרכי הדת. נציגי מפ"ם בכנסת הראשונה הכריזו מעל במת הכנסת, כי המדינה מחוייבת לעזור לסיפוק הצרכים הדתיים. הוא התחכם רק על דרכי סיפוקם של צרכים אלה ועל גובה התקציב.“

קטר מפוייח וחור בגרוש

אין במעט אורח יהודי אחד במדינה, שאינו נזקק במוקדם או במאוחר לשירותי המועצה הדתית. זוהי המציאות כיום. זה לא היה כך, לולא אותו הסכם המשליט את המפלגות הדתיות על הייהפרט של האזרח בתחומים שונים.

לכאורה יכולת להתחנן בצורה הנראית לך: אצל רב או אצל פקיד-רישום ממשלתי, נישואים דתיים או נישואין אזרחיים, כפי שנהוג ברוב רובן של ארצות העולם. אולם בישראל אינך יכול לשאת אשה ללא עזרתה הפעילה של המועצה הדתית. דבר זה נקבע עוד בימים שהארץ היתה חלק מחבל סוריה של הקיסרות העות'מאנית. השולטן, שהעניק סמכויות נרחבות לקאדי המוסלמי על חייו של המאמין, לא שכח גם את נתיניו היהודיים. אותם העמיד לחסרו של החכמ-באשי, הוא הרב הראשי, השולט בכוח הפירמן (מינוי רשמי) שהוענק לו ישר מן הארמון.

הבריטים, שהשתדלו לשמור על הצביון המזרחי המפגר של המרחב, השאירו את המצב כפי שירשוהו מהתורכים. כשם שהגנו על הסימטות העתיקות של ירושלים ואסרו להכניס אליהן חשמל, או על חורבות צפת, שמנעו פינויין והחלפתן בבתי-מגורים מודרניים. אלא שאת מקומו של החכמ-באשי התורכי, ירשו בימי הבריטים — הרבנות הראשית והמועצות הדתיות.

עם קום המדינה היה ברור, כי גם תופעה גלותית זו עשויה להיעלם עתה, ויחד עם הקטרים של ימי המנדט והחור בגרוש, ייעלם מנוף המדינה גם מוסד הנישואין התורכי, ובמקומו יבוא חוק נישואין כמו בכל ארץ נאורה אחרת. אולם מאחורי הגרושים הנקובים ותקטרים המפוייחים לא עמדו מפלגות. ואילו מאחורי הרבנים והמועצות הדתיות ניצבה מפלגה שידעה לשמור על אחותה — ואף לפתח אותה. היא ידעה גם לשקוד על גידול המחזור העסקי של האחווה, מפחות מחצי מיליון לירות — לשבעה-חצי מיליון לירות.

המפלגות הדתיות הצליחו להשיג דבר שכל סוחר חולם עליו: מעמד מוגנופוליסטי בענף שלו. הם קיבלו קונסציה בלעדית על כל הקשור בכינוס הדתי. חוק מיוחד הועבר בכנסת, הקובע כי „נישואין במדינת ישראל ייערכו רק על פי דיני ישראל.“ החוק גם הכיר, כי הסמכות הבלעדית לקבוע מה הם דיני ישראל הוא בידי הרבנות הראשית.

בשנה האחרונה נישאו בישראל 14135 זוגות יהודיים. כל זוג היה חייב להופיע בפני רושם מורשה של הרבנות הראשית, לשלם אגרה בלתי-אחידה, שנעה בהתאם לגודל הכתובה והדוגינה. היו פטורים רק מקרים קשים, שהביאו תעודה מלישכת הסעד. העשירים יותר שילמו עד 300 לירות.

אולם האגרה כשלעצמה אינה התשלום היחיד לקבלת שרות-החובה הזה. אך שילם